

Борецька С. А.
*магістрантка історичного факультету, Юї
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка*

РЕПРЕСІЇ ЩОДО ГОРЦІВ ПІД ЧАС ПОЛІТИКИ «УМИРОТВОРЕННЯ» ШОТЛАНДСЬКОГО ХАЙЛЕНДУ У ХVІІІ СТ.

Епоха Нового часу характеризувалася постійною боротьбою між традиціоналізмом та модернізацією, наслідком чого стало формування модерного індустріального суспільства. Однак ціною модернізації стало руйнування традиційного способу життя, що в короткій перспективі приречло значну кількість людей на смерть, через голод та епідемії. Прикладом такої боротьби є політика «умиротворення» Хайленду, котра призвела до зникнення гірського соціуму, масових репресій, голоду і зубожіння, але в перспективі дозволило перетворити Шотландію в індустріальну державу.

У 1707 р. Парламент Англії прийняв Акт про англо-шотландську унію, відповідно до якого утворювалось Сполучене Королівство Англії і Шотландії із єдиним парламентом та урядом. Однак в Шотландії були як прихильники, так і противники унії. До останніх відносились гельські горці (хайлендери). Вони були незадоволені втратою своїх споконвічних привілеїв і автономії, верховенством Лондону у шотландських справах. Ситуація загострилась і після прийняття нових податків у Шотландії [5, 82–83].

Упродовж 1715–1759 рр. горці піднімали декілька повстань, найбільші із них (1715, 1719, 1745) Британія змогла придушити лише за допомогою значних військових сил. Горці виступали під стягом скинутої династії Стюартів, котра для них мала сакральне значення, адже була родом з Шотландії. Окрім того, Стюарти проголошували рівноправ'я усіх релігій перед короною, а серед горців було багато католиків [5, 84]. Перше повстання 1715 р. було придушено швидко і безкровно, горці втратили кількості вбитих, більшість із них просто розійшлись по домівках, що спричинило загрозу нових повстань. Британський уряд також був незадоволений горянським способом життя: гельці займались контрабандою зброї, пороху, незаконним перегонном алкоголю (скотчу), піратством. Хайлендські клани постійно влаштовували війни та набіги, серед них практикувалась кровна помста [1, 69].

Британці дивились на горців як на «варварів», котрим не місце в «цивілізованій державі» і вирішили діяти рішуче. У 1716 р., після придушення Першого повстання, було прийнято Акт про роззброєння: повстанцям пропонувалось добровільно здати зброю британським солдатам і присягнути на вірність Короні. В Хайленді перебувало близько 11 тис. учасників повстання, але зброю здала лише мізерна кількість [1, 70]. Кланові вожді урочисто присягали на вірність королю, клялись не піднімати зброю, однак це ніяк не змінювало їх спосіб життя. На місцях керували англійські генерали, котрі

відсилали у Лондон оптимістичні звіти, а тому в столиці вірили, що Хайленд «умиротворений» [4, 338]. Але Друге повстання 1719 р. показало усю наївність такої думки.

У 1725 р. було прийнято ще один Акт про роззброєння, горцям пропонували винагороду за видачу зброї. Останні скористались цим і передавали англійським офіцерам непрацюючі і пошкоджені мушкети, котрі саме з цією метою купувались у Голландії. Повторне введення англійських гарнізонів ніяк не виправило ситуацію, оскільки генерали повторювали політику 1716 р. [2, 57].

Третє повстання 1745–1746 рр. було менш масштабним, ніж попередні, але увійшло в історію шотландського народу як справжня народна війна, оскільки саме горці грали ключову роль у ньому. На цей раз Корона вирішила діяти рішуче і жорстоко. Після битви при Каллодені (1746), у якій горці зазнали нищівної поразки, почалися масові репресії щодо них [3, 48].

У 1746 р. увесь Хайленд був заповнений англійськими гарнізонами, котрі мали широкі повноваження від Корони. Англійські генерали арештовували і сотнями вішали горців без суду і слідства. Будь-які вияви непокори карались ув'язненням або стратами. Але це був лише початок, оскільки Британія взяла курс на ліквідацію Хайленда, як окремого політичного і економічного регіону [3, 50].

Британський парламент прийняв спеціальний закон, який оголошував, що усі шотландські лорди, чії землі знаходяться в Хайленді, повинні довести Короні свою лояльність. Якщо ж виявлялося, що ці лорди підтримували Стюартів, то їх землі з маєтками конфіскувалися. Усім клірикам Шотландської єпископальної церкви заборонялося вести богослужіння, доки вони не прийняли присягу Короні. Влада також виганяла католицьких місіонерів та єзуїтів, як «стюартівських шпигунів» [1, 72].

Замість Акту про роззброєння було прийнято закон про заборону горцям носити вогнепальну зброю. Мушкети, що знаходилися в житлах, конфісковувалися. Однак влада не чіпала холодної зброї горців. Кожен хайлендер носив меч («горський палаш»), багато хто носив також невеликий щит і довгий кинджал. Англійські генерали справедливо думали, що позбавлення палашів, як символу військової честі горців, могло викликати нове повстання [4, 345]. Однак уся вогнепальна зброя була вилучена, таким чином нове повстання було вже неможливим.

Ще більш жорстким був закон про заборону носити «горянське вбрання». Кожен шотландець носив туніку в клітку до колін (на той момент іще не було кілтів), декотрі також нашивали символи свого клану. Уряд заборонив такий одяг як «бунтівний». Були заборонені також пледи в кліточку, накидки, плащі. За перше порушення закону – 6 місяців ув'язнення, за повторне – до семи років каторги [4, 242]. Уся Гірська Країна була переповнена солдатами і шпигунами. Часто горців убивали на місці, оскільки ті не знали англійської і не розуміли вимог солдат.

Найбільшого удару було завдано по економічній основі Гірської Шотландії. Британська корона проголосила про відміну кланового права на володіння землею. Раніше горці тримали кланову землю на основі особистої присяги вождю. При цьому земля належала не самому вождю, а його клану, а він нею лише розпоряджався [3, 49]. Новий закон проголосив право кланових вождів перетворити їх землі у приватну власність, а кланових воїнів – в орендаторів. Одразу почалось руйнування натурального господарства горців. Більшість із них не мали змоги платити лордам ренту, а тому втрачали свої наділи [3, 50].

Найбільших нарікань викликав Закон про конфіскації гірських земель. Згідно нього, ті землі, котрі визнавались короною стратегічно важливими, конфісковувались на її користь, із правом виплати компенсації попередньому власнику. Шотландські лорди і кланові вожді подавали петиції про компенсації у сумі в 583 тис. фунтів. Але Корона виплатила менше третини цієї суми, таким чином багато лордів просто втратили землю за безцінь і розорились [1, 72]. Із конфіскованих земель влада виселяла горців на острови, або на Південь. Однак бідна шотландська земля, не могла прогодувати всіх, тому серед горців почався голод, жертвами якого стали десятки тисяч хайлендерів [4, 330].

Втративши землю і роботу, вони переселялись у південні міста, йшли працювати на мануфактури, переселялись до Америки, наймались у британську армію. В 1755 р. майже половина населення Шотландії проживала у Хайленді, уже за 50 років Шотландія була однією з найбільш урбанізованих країн Європи [1, 73]. Впродовж одного покоління гірський спосіб життя просто зник, що стало наслідком цілеспрямованої репресивної політики Великої Британії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апрыщенко В. Ю. «Умиротворение» Горной Шотландии в контексте шотландской модернизации. *Известия вузов. Северо-Кавказский регион. Серия: Общественные науки*. 2009. № 2. С. 69–73.
2. Малкин С. Г. «Горский наряд как род военного платья»: административная этнография «Хайлендской проблемы» Великобритании в 1689–1759 годах. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия История. Международные отношения*. 2014. № 1. С. 56–59.
3. Малкин С. Г. Феодализм британского капитализма: политэкономия «Хайлендской проблемы» Великобритании в первой половине XVIII в. *Via in tempore. История. Политология*. 2014. № 1 (172). С. 47–51.
4. Малкин С. Г. Лаборатория империи: мятеж и колониальное знание в Великобритании в век Просвещения. М.: Новое литературное обозрение, 2016. 657 с.
5. Murdoch Alexander. *Making the Union Work: Scotland, 1651–1763*. Routledge, 2020. 194 p.